

Маја Лаковић

Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет Пале
Катедра за историју и археологију

Оригинални научни рад

УДК 341.77/8:929Игњатијев Н. П.

DOI 10.7251/SIC2003087L

ДИПЛОМАТСКИ ПОЧЕЦИ ГЕНЕРАЛА Н. П. ИГЊАТИЈЕВА: ВОЈНИ АТАШЕ У ЛОНДОНУ (1856-1857)

Апстракт: *Дипломатска каријера генерала Николаја Павловича Игњатијева почела је недуго после завршека Кримског рата. После закључења Париског мира за Русију је наступио период међународне политичке изолације, па су за земљу необично велики значај имали појединачни доприноси њених дипломата, попут генерала Игњатијева, којима припада дио заслуга за њен повратак на међународну политичку сцену. Упркос томе што га је од ране младости привлачио мистицизам Истока, генерал Игњатијев је на самом почетку учествовао у мисији која је подразумијевала путовање и живот на Западу, у Лондону и Паризу. Посебно интересантан и важан дио његове „лондонске мисије“ представљало је учешће на Допунској мировној конференцији у Паризу (1856-1857), гдје је захваљујући његовом знању из топографије и дипломатској вјештини Русија добила повољније разграничење са Турском. На своју мисију је гледао као на изванредну прилику да изађе из оквира локалне државне службе и самостално служи у одбрану части своје земље. Бројна признања и одликовања, руска и инострана, говоре у прилог томе да је успио у својој намјери.*

Кључне ријечи: *генерал Игњатијев, Лондон, Допунска мировна конференција у Паризу.*

Име грофа Николаја Павловича Игњатијева (1832-1908), једне од занимљивијих фигура руске дипломатије XIX вијека, није познато широј читалачкој публици и о његовим дипломатским постигнућима су информисани само ужи истраживачки кругови. Изузетак је Бугарска гдје се, до данас, због заслуга које му припадају у потписивању мировног уговора у Сан Стефану (1878), очувало велико поштовање према имену руског грофа. Санстефанском миру је претходила тринаестогодишња дипломатска мисија у Константинопољу, у вријеме које је Игњатијев, штитећи првенствено интересе Русије у дипломатској борби за ревизију Париског мира и неутрализацију утицаја западне дипломатије у Константинопољу, развио блиску сарадњу са православним народима на плану њихове национално-ослободилачке акције против Османског царства. Сарадња са хришћанима је постала синоним за дипломатију генерала Игњатијева у Константинопољу одакле је иницирао догађаје који ће снажно утицати на хришћане, како у вријеме његове мисије тако и у годинама послје његовог опозива из Константинопоља.

***

У породичној традицији Игњатијевих, љубав према православљу и оданост држави биле су дубоко укоријењене вриједности, на темељу којих је одрастао и васпитаван Н. П. Игњатијев. Основе образовања је стекао у породичном дому, а пресудну улогу у наставку школовања, као и формирању чврстог карактера имао је његов отац Павел Николајевич Игњатијев, одликовани „преображенац“, под чијим је надзором Игњатијев завршио Пажевски корпус 26. маја 1849. године, као најбољи полазник у својој класи.¹ Школовање је наставио у Николајевској војној академији, која је својим полазницима пружала војно-хуманистичко образовање и неопходне квалификације за војне и дипломатске мисије.²

¹ Д. М. Левшин, *Пажеский корпус за сто лет*, Санкт Петербург 1902, 411; В. М. Хевролина, *Николай Павлович Игнатъев - российский дипломат*, Москва 2009, 18, 19.

² Николајевска академија је основана 1832. године на приједлог генерала и историчара Антоана-Анрија Жоминија. Обучавала је офицере за потребе специјалних служби у Гене-

Животни и професионални пут Н. П. Игњатијева пратило је више интересантних преокрета. Школован да буде војник, он је, ипак, радни вијек провео у дипломатији. У поређењу са осталим руским дипломатама важио је за једног од најбољих познавалаца Балкана и Истока. Још као младог полазника Пажевског корпуса, Игњатијева је почео да интригира мистицизам Истока. На академији је изучавао турски језик и интересовао се за међународне односе и дипломатију.

Лично одушевљење Истоком морао је, за неко вријеме, оставити по страни, када је, по службеној дужности, крајем 1852. године распоређен на мјесто капетана Гренадирског одреда на Прибалтику. Управо тамо је провео године Кримског рата (1853-1856), помало разочаран, јер је, судећи према његовим мемоарским забиљешкама, сматрао да му је мјесто у редовима руске војске под зидинама Севастопоља.³ Осјећања меланхолије и разочарања јавила су се и услед здравствених проблема, јер је, у јесен 1852. године, због незгодног пада са коња задобио повреду ноге од које се годинама опорављао.⁴ Спознаја како је ратне године провео удаљен од мјеста гдје су се одвијали главни сукоби, за младог и амбициозног официра, представљала је неку врсту личног терета.⁵ Своју неактивност је, у извјесној мјери, покушавао да надомјести писањем, а своје виђење ратних дешавања и руске војне стратегије описао је у једној од својих забиљешки, под називом *Моя программа в Крымском вопросе*.⁶

Низ догађаја је указивао на то да ће животни пут младог руског официра обиљежити интересантни преокрети. Врата дипломатије за њега су се отворила голаском на престо цара Александра II (1855-1881), који није, попут свог оца цара Николаја I, презао од младих и

ралштабу. Заступљене су биле теоретске (војна тактика, стратегија, фортификација, војна географија Русије и Европе) и практичне дисциплине (дужности официра, курс војне администрације), а изучавали су се француски и њемачки језик.

³ М. Г. Игнатъев, *Русский альбом, семейная хроника*, Санкт Петербург 1996, 39.

⁴ Формулярные списки чиновников МИД, Архив внешней политики Российской империи (АВПРИ), фонд (ф.) 159. Департамент личного состава и хозяйственных дел, опись (оп.) 464, дело (д.) 154, л. 1; D. MacKenzie, *Count N. P. Ignatiev: The Father of Lies?* New York 2002, 4.

⁵ D. MacKenzie, *Count N. P. Ignatiev: The Father of Lies?* 4.

⁶ *Записка Н. П. Игнатъева Моя программа в Крымском вопросе*, ГАРФ, ф. 730, оп. 1, ед. хр. 163, л. 1-2.

амбициозних официра. Веза између руског престолонаследника и Игњатијева је успостављена у периоду његовог раног гјетињства. Наиме, престолонаследник Александар Николајевич је био крштени кум Н. П. Игњатијева.⁷ Први у низу значајних преокрета, који је усмјерио и обликовао његов професионални пут, десио се у јуну 1856. године, када је, по жељи цара, именован на мјесто руског војног аташеа у Лондону.⁸

***

Искорак у дипломатију и напуштање Петрограда, у рану јесен 1856. године, несумњиво, представљало је велику промјену за 24-огодишњег Н. П. Игњатијева. Била је то идеална прилика да покаже снажљивост, аналитичност и друге квалитет који су били неопходни за бављење дипломатијом у страној земљи, која на Русију није гледала пријатељски. Пред њим је била деветомјесечна мисија у оквиру које је добио задатак да прикупи прецизне податке о количини, саставу, уређењу и локацијама копнених и поморских енглеских снага. Посебна задужења је добио од министра војске Николаја Онуфријевича Сухозанета, који се интересовао за уређење Генералштаба, садржај војних планова и мапа, те степен образовања официра и дух у редовима британске војске.⁹ На крају, наложено му је и праћење британске политике према Персији и Индији.¹⁰ Посљедњи у низу задатака је представљао, можда и, највећи изазов, јер је, већ на почетку његове војне мисије, избио британско-персијски рат (1856-1857)¹¹.

⁷ Г. Гусева, *Они строили Россию-Игнатъевы*, Москва 1992, 83.

⁸ В.М. Хевролина, *нав. гјело*, 22.

⁹ *Предписания военного министра Н. П. Игнатъеву о назначении его корреспондентом Военного министерства при русской миссии в Лондоне с перечислением вопросов, требующих освещения*, 7. июля 1856, ГАРФ, ф. 730, оп. 1, ед. хр. 236, л. 3-4.

¹⁰ В. М. Хевролина, *нав. гјело*, 23.

¹¹ Англо-персијски рат је трајао од 1. новембра 1856. до 4. априла 1857. године. Мировни преговори су почели у Константинопољу, а настављени су у Паризу. Персија се обавезала на враћање Херата Авганистану, извињење британском конзулу у Техерану и склапање трговачког уговора са Великом Британијом.

Своје виђење енглеског војно-политичког уређења и општа запажања анализирао је већ у својим првим извјештајима из Лондона. Судећи према информацијама са којима је располагао, циљ британске политике није био везан искључиво за јачање у Персијском заливу, већ и ширење утицаја на Каспијском мору, цијелој Средњој Азији и Далеком истоку. Користећи своје умијеће задобијања повјерења људи које је кратко познавао, Игњатијев је мноштво корисних информација прикупио дружењем са британским официрима, а често је присуствовао војним вјежбама и демонстрацијама новог наоружања. Већ послје неколико седмица, исцрпи извјештаји, богати интересантним детаљима наишли су на позитивне коментаре министра Н. О. Сухозанета, а повремено их је читао и цар Александар II.¹²

Вишемјесечни живот у Лондону није избрисао његова негативна осјећања према Енглезима, која је стекао на самом почетку Кримског рата. Напротив, потврдио их је. Лондон, као главни град, Игњатијеву се ни најмање није допао. У писмима која је слао родитељима у Петроград жалио се како је енглеска престоница увијек „мрачна, облачна и смрдљива“.¹³ Сваки нови дан упознавања са околином и животом људи на Западу, код њега је продубљивао страх од ширења утицаја западноевропског менталитета и културе на руског човјека. Касније ће о томе Игњатијев писати у својим мемоарским биљешкама, настојећи да скрене пажњу јавности на опасност од утицаја Запада на Руску империју, за коју је, према његовом мишљењу, „сваки контакт (...) са Европом – корак напријед у немоћ“.¹⁴ Једном изграђена увјерења о штетности менталитета западноевропског човјека и културе није одбацио до краја живота.

Судећи према свједочанствима Игњатијева, намеће се утисак да је, за њега, најинтересантнији период лондонске мисије наступио путовањем у Париз, на позив руског амбасадора грофа Павела Дмитријевича Кисељева. Позван је да помогне учешћу руске делегације на допунској Париској конференцији (1856/1857), на којој је разматрана линија нове

¹² В. М. Хевролина, *нав. гјело*, 24-27.

¹³ К. Канева, *Рыцарь Балкан Граф Н. П. Игнатьев*, Москва 2006, 18.

¹⁴ Исто, 18.

руско-турске границе¹⁵ у јужној Бесарабији.¹⁶ Руски пораз у Кримском рату погодовао је аустријским претензијама да ослаби руско присуство на Балкану, гдје су се традиционално укрштали интереси двије земље. Позив за учешће у припремама руске стратегије на конференцији необично је радовао младог аташеа, не само због прилике да покаже своје знање из топографије, већ и зато што је позив упутио уважени руски дипломата и дугогодишњи пријатељ његовог оца гроф Кисељев.¹⁷ Кроз рад на изради поменути стратегије, генерал Игњатијев се детаљније упознао и са положајем хришћана у Турској, политиком западноевропских држава на Балкану и сложеном проблематиком руско-турских односа. У том периоду је добио увид у сложеност проблематике балканског питања и важности која му припада у међународној дипломатији.

У Паризу је боравио у новембру и децембру 1856. године.¹⁸ У фази завршних припрема за почетак конференције, Игњатијев је представљен француском министру спољних послова Александру Валевском као официр „географ“ Генералштаба из Петрограда. Послије неколико сусрета, „руски географ“ је задобио све симпатије француског министра, до те мјере да је гроф Валевски од њега затражио да изради предлог за разграничење који ће бити предложен на конференцији.¹⁹ *Суштина проблематике разграничења у Бесарабији посљедица је аустријске игре да уз енглеску подршку, што већи дио територије коју су насељавале бугарске избјеглице буде уступљен Молдавији, свакако на штету Русије, која би на тај начин била одвојена од Дунава и Прута.* Игњатијев је одбацио предлог да се

¹⁵ У конгресним картама гранична руско-турска линија је повучена произвољно. Приликом изласка на терен мјешовите комисије за уцртавање границе, дошло је до проблема, јер се конгресне карте нису поклапале са чињеничним стањем на терену.

¹⁶ *Записка Н. П. Игнатъева о служебной деятельности во время Парижской конференции (1856. г.), о служебных поездках на Ближний Восток и о подготовке дипломатической миссии в Хиву и Бухару*; Российский государственный исторический архив (РГИА), ф. 1561, опись (оп.) дело (д.) 32, л. 4; *Граф П. Д. Киселев и его время*, под редакцией А. П. Заблоцкого-Десятовского, т. III, Ст. Петербург 1882, 12.

¹⁷ В. М. Хевролина, „Российский дипломат граф Н. П. Игнатъев“, *Новая и новейшая история* 1, (1992), 138.

¹⁸ РГИА, ф. 1561, оп. 1, д. 32, л. 5.

¹⁹ Исто, л. 6.

граница протеже дуж ријеке Јалпуг, предлагајући ријеку Јалужел чиме би градови са бугарским исељеницима Комрат, Кангаз и Леов остали у саставу Русије.²⁰

Непосредно прије почетка конференције, 31. децембра 1856. године, из Петрограда је стигло „зелено свјетло“ приједлогу разграничења младог руског аташеа. За сваки случај, током трајања конференције, гроф Н. Д. Кисељев и барон Филип Иванович Брунов, руски амбасадор у Лондону, позвали су Игњатијева да, у тајности, борави у сусједној сали, непримијећен од стране дипломатских представника других држава. Детаљи његове тајне мисије су били познати само помоћнику француског министра Бенедетију, задуженом за тајну комуникацију између „руског географа“ и руских делегата на конференцији. Наиме, док су гроф Кисељев и барон Брунов водили званичне преговоре са лордом Коулијем и бароном Хибнером, Игњатијев је, на парчићима хартије, писао кратке поруке које је Бенедети кришом уносио у салу за преговоре.

Преговори су текли без већих потешкоћа и окончани су у интересу Русије, која је линијом разграничења добила раније поменуте градове са укупном територијом од око 400 миља. У неком моменту, у вријеме трајања преговора, аустријски представник је примијетио Игњатијева и заинтересовао се за његово присуство, на шта му је Бенедети кратко одговорио да је у питању руски географ са картама! Свима је већ било јасно да је „географ“ најзаслужнији за успјех руске стране у преговорима. О свом „учешћу“ на конференцији генерал Игњатијев је у службеној забиљешци кратко написао: „(...) по први пут у свом животу сам изашао из обичне државне службе и самостално служио у корист и одбрану части Русије“.²¹

За допринос повољнијем исходу Допунске конференције у Паризу, Игњатијев је добио бројне похвале и признања са разних страна. Цар Александар II га је 12. јануара 1857. године одликовао орденом Св. Станислава II степена, за лични допринос у одређивању граничне линије

²⁰ „Графъ Николай Павловичъ Игнатьев“, *Русская старина* 65 (1890), 284.

²¹ РГИА, ф. 1561, оп. 1, д. 32, л. 9.

између Бесарабије и Молдавије.²² Користећи знање и вјештину Русији је повратио, дјелић, изгубљеног међународног достојанства, а себи је отворио врата свијета дипломатије, којим ће успјешно корачати у наредне двије деценије.

***

Средином 1857. године завршена је „лондонска мисија“ генерала Игњатијева. За успјех постигнут у Лондону, одликован је орденом Св. Владимира IV степена.²³ Према непотврђеној причи, која се помиње у сјећањима његовог синовца А. А. Игњатијева, разлог за изненадно напуштање Лондона је инцидент који се десио у једном од лондонских музеја, а у коме је Игњатијев „случајно“ ставио у свој унутрашњи џеп најновији модел муниције, који је представљао новину у војној индустрији.²⁴ Поменута анегдота се очувала у ужем кругу породице Игњатијев, али у доступној грађи нисмо пронашли документе који је потврђују, због чега ћемо је приписати жељи писца да мисију свог славног стрица употпуни интригантним детаљима.

²² Формулярные списки чиновников МИД, АВПРИ, ф. 159, оп. 464, д. 154, л. 4.

²³ Г. Гусева, *нав. дјело*, 85.

²⁴ А. А. Игнатъев, *Пятьдесят лет в строю*, т. I, Москва 1955, 11, 12.

Извори и литература

1. Необјављени извори:

Архив внешней политики Российской империи (АВПРИ) Москва, фонд 159
Департамент личного состава и хозяйственных дел
Государственный архив Российской Федерации (ГАРФ) Москва, фонд 730 Николай Павлович Игнатъев
Российский государственный исторический архив (РГИА) Ст. Петербург, фонд 1561
Игнатъев Николай Павлович, граф

2. Објављени извори:

М. Г. Игнатъев, *Русский альбом, семейная хроника*, Санкт Петербург 1996.
Граф П. Д. Киселев и его время, под редакцией А. П. Заблоцкого-Десятовского, т. III, Ст. Петербург 1882.
Д. М. Левшин, *Пажеский корпус за сто лет*, Санкт Петербург 1902.
„Графъ Николай Павловичъ Игнатъев“, *Русская старина* 65 (1890), 281-292.
А. А. Игнатъев, *Пятьдесят лет в строю*, т. I, Москва 1955.

Литература и чланци:

Г. Гусева, *Они строили Россию-Игнатъевы*, Москва 1992.
В. М. Хевролина, *Николай Павлович Игнатъев - российский дипломат*, Москва 2009.
В. М. Хевролина, „Российский дипломат граф Н. П. Игнатъев“, *Новая и новейшая история* 1 (1992), 136-154.
К. Канева, *Рыцарь Балкан Граф Н. П. Игнатъев*, Москва 2006.
D. MacKenzie, *Count N. P. Ignatiev: The Father of Lies?* New York 2002.

Maја Nikolic

DIPLOMATIC BEGINNINGS OF GENERAL N. P. IGNATIEV:
MILITARY ATTACHÉ IN LONDON (1856-1857)

Summary: *The diplomatic beginnings of General Nikolai Pavlovich Ignatiev took place shortly after the Russian defeat in the Crimean War. The Russian Empire faced international and political isolation, so the contribution of its diplomats, such as General Ignatiev, whose activities helped it emerge from diplomatic isolation, were of unusually great importance for the country. Despite being attracted to the mysticism of the East from an early age, General Ignatiev initially participated in a mission that included travel and life in the West, in London and Paris. A particularly remarkable and significant part of the “London mission” was his participation in the Supplementary Peace Conference in Paris, where, thanks to his knowledge and diplomatic skills, Russia gained a more favorable demarcation with Turkey. He saw his mission as an extraordinary opportunity to leave the local civil service and independently protect parts of Russia. Recognitions and state decorations speak in favor of his achievements in his intention.*

Keywords: *General N. P. Ignatiev, London, Supplementary Peace Conference in Paris.*